

Haški tribunal, ustupanje slučajeva nacionalnom pravosuđu i vladavina prava

Biljana Kovačević-Vučo

Rezolucija 808 od 22. 2. 1993, kojom je doneta odluka o osnivanju *Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju* (u daljem tekstu: MKSJ) svakako je jedan od najznačajnijih dokumenata u tom kontekstu. Kako protivnici MKSJ, kao argument protiv MKSJ, najčešće ističu njegovu navodnu političnost, nelegalnost i nelegitimnost, i smatraju ga samo ekspozituroom velikih sila – posebno svetske imperije SAD – koje su ga osnovale namećući tu odluku Savetu bezbednosti (SB).

Dokumenti koje je SB imao u vidu kada je Rezolucijom 808/93 osnovao MKSJ su:

- Preporuka kopredsedavajućeg Upravnog komiteta Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji za osnivanje takvog međunarodnog suda (S/25221),
- "Izveštaj Istražne komisije Evropske zajednice o postupanju prema muslimanskim ženama u bivšoj Jugoslaviji" (S/25240),
- izveštaj komisije pravnika koji je podnela Francuska (S/25266), izveštaj komisije pravnika koji je podnela Italija (S/25300), te izveštaj koji su dostavili stalni predstavnici Švedske u ime aktuelnog predsedavajućeg Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) (S/25307).

Ti dokumenti jasno demantuju argumentaciju da je MKSJ politička tvorevina velikih sila, čiji je jedini cilj pravdanje sopstvenog greha. Oni jasno pokazuju da je osnivanje MKSJ rezultat sveobuhvatnog praćenja i analize situacije u bivšoj Jugoslaviji i da je iznuđeno užasnim zločinima koji su se dešavali, ali i nepoverenjem da nacionalna pravosuđa imaju kapacitet da organizuju suđenja za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti.

Konačno, tek na osnovu izveštaja generalnog sekretara UN, Rezolucijom 827 od 25. 5. 1993. godine, osnovan je MKSJ zbog teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na području bivše Jugoslavije, i to od 1991. godine. Misija MKSJ je, prema navedenoj rezoluciji, četvorostruka:

- da se dovedu pred lice pravde osobe odgovorne za kršenja međunarodnog humanitarnog prava,
- da se obezbedi pravda žrtvama,
- da se obeshrabri dalje činjenje zločina,
- da se spreči revizionizam, da se doprinese ponovnom uspostavljanju mira i da se podstakne pomirenje na području bivše Jugoslavije.

Očigledno je da je MKSJ osnovan kao *ad hoc* tribunal i da gore definisani ciljevi svi zajedno predstavljaju princip vladavine prava koji se može ostvariti tek jačanjem nacionalnog pravosuđa.

Deset godina od osnivanja MKSJ, SB je Rezolucijom 1503 od 28. avgusta 2003 formulisao izlaznu strategiju, odnosno plan okončanja rada MKSJ, koji, između ostalog, predviđa da sve istrage budu završene do kraja 2004. godine, svi prvostepeni postupci do kraja 2008. godine, a kompletan rad Suda do 2010. godine. Strategija okončanja rada predviđa i da će se MKSJ koncentrisati na suđenje najvišim vođama koji se sumnjiče da su najviše odgovorni, dok će se suđenja onima koji su manje odgovorni prebaciti na nacionalne sudove, uz jačanje kapaciteta nacionalnih sudova da mogu da sude za te najteže zločine, što je od ključne važnosti i za funkcionisanje pravne države.

Rezolucijom 1534, od 26. marta 2004, uz konstataciju da strategija okončanja ne ide po predviđenom planu, SB poziva tužioce MKSJ da izvrše uvid u sve nerešene

predmete i utvrde koji predmeti se mogu ustupiti nacionalnim sudovima, kao i da se svaka nova optužnica usredotoči na najviše rukovodioce za koje se pretpostavlja da snose najveću odgovornost iz nadležnosti MKSJ. Osim navedenog, od MKSJ se zahteva do do 31. maja 2004, a posle toga svakih šest meseci, predsednik Suda i tužilac dostave Savetu bezbednosti procene strategije okončanja i koje su mere preduzete u tom smislu, s tim što se posebno naglašava preduzimanje mera u pogledu pomenutog ustupanja predmeta nacionalnim sudovima.

Navedenom rezolucijom se ponovo naglašava i podseća da je jačanje nacionalnog pravosuđa ne samo važno za strategiju okončanja MKSJ nego pre svega je od suštinske važnosti za vladavinu prava.

Očigledno je da strategija okončanja rada MKSJ ne može biti realizovana bez jačanja nacionalnog pravosuđa, a time i vladavine prava i obrnuto. Da je u nacionalnim državama postojao princip vladavine prava, da su nacionalna pravosuđa bila nezavisna i da su imala kapacitet da sude za najteže zločine, MKSJ ne bi ni bio osnovan, jer je taj *ad hoc* tribunal posledica, a ne uzrok zločina koji su počinjeni na teritoriji bivše Jugoslavije, posledica nepostojanja nezavisnog pravosuđa i nepoštovanja principa vladavine prava.

Otuda prebacivanje predmeta MKSJ na nacionalne sudove ne predstavlja samo određenu vrstu političkog priznanja i znak stabilnosti u regionu nego i prebacivanje odgovornosti nacionalnom pravosuđu, ali i obavezu da se u nacionalno zakonodavstvo uvede čitav niz pravnih mera i instituta. Jedan od preduzetih koraka je, svakako, uvođenje specijalnog tužioca i specijalnog suda za ratne zločine, zbog čega će se nacionalnom pravosuđu, a u okviru strategije okončanja rada MKSJ, prepustiti određeni slučajevi srednjeg i nižeg ranga.

Iako je ovo pitanje do te mere politizovano, ustupanje određenih slučajeva nacionalnom pravosuđu najmanje je političko i veoma precizno je određeno ne samo strategijom okončanja rada MKSJ nego i pravilom 11 bis, koje je poslednji put izmenjeno 17. juna 2004. Po pravilu 11 bis, da bi se jedan slučaj ustupio potrebno je da je optužnica potvrđena, što znači da može da se ustupa i zapečaćena ili tajna optužnica. Ako postoji potvrđena optužnica, predsednik

suda može imenovati pretresno veće koje će predmet proslediti vlastima:

- države na kojoj je krivično delo izvršeno (spekulacije oko Šljivančanina i dr. jer se Ovčara nalazi na teritoriji Hrvatske), ili
- države u kojoj je optuženi uhapšen, ili
- države koja je nadležna za takav predmet, a voljna je i adekvatno pripremljena da ga preuzme.

Sve ovo pod uslovom da je MKSJ ubeđen da će suđenje biti pravično i da optuženom neće biti izrečena smrtna kazna, s tim što mora da se vodi računa o težini krivičnih dela, ali i nivou odgovornosti i položaju optuženog (mora da bude ili srednjeg ili nižeg ranga).

Kada su ispunjeni ti uslovi, veće MKSJ može da da nalog za ustupanje predmeta, koji nameće određene obaveze i državi kojoj se predmet ustupa, ali i tužiocu i MKSJ. Tako je tužilac, između ostalog, obavezan da vlastima države kojoj je predmet ustupljen preda svu dokumentaciju uz optužnicu, ali i relevantne informacije. S druge strane, tužilac ima mogućnost da pošalje svoje posmatrača, a pretresno veće može, u svakom trenutku do donošenja presude, da poništi nalog i vrati predmet pred MKSJ, u skladu sa pravilom 10.

Osim tih proceduralnih uslova, koji su definisani i odgovarajućim rezolucijama i Pravilom 11 bis koji se odnose na ustupanje predmeta nižeg i srednjeg nivoa domaćim sudovima, i institut komandne odgovornosti izaziva veliku pažnju ne samo stručne nego i političke javnosti. Naime, dok pitanje komandne odgovornosti ne bude definisano u domaćem krivičnom zakonodavstvu na način koji je saglasan sa Statutom MKSJ, teško je očekivati da će iole ozbiljniji slučaj biti ustupljen nacionalnom pravosuđu. S druge strane, osim retkih izuzetaka, pravnici u Srbiji, posebno profesori Pravnog fakulteta, jednodušni su u oceni da komandna odgovornost, kako je definisana u Statutu MKSJ, ne odgovara zahtevima pravde i da je ona zapravo svedena na objektivnu odgovornost. Pre pristupanja analizi definicije komandne odgovornosti po Statutu MKSJ, autor ovog teksta iznosi mišljenje da bez širokog određenja pojma komandne odgovornosti, upravo kako je ona definisana u Statutu, nijedan slučaj ne treba ustupiti nacionalnom pravosuđu jer bi se ustupanjem rizikovalo da za najteže zločine odgovaraju samo neposredni izvršioци, a ne i oni koji su

podsticali, naređivali i kreirali sistem u kojem je izvršavanje ratnih zločina bilo moguće, dozvoljeno i poželjno.

Statut MKSJ u članu 7 definiše da će se goniti samo osobe koje su individualno krivično odgovorne (za razliku od Nirnberškog i Tokijskog suda, P.A.) i da su, u tom smislu, odgovorni svi oni koji su planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu i izvršenje krivičnih dela navedenih u Statutu MKSJ. Službeni položaj ne oslobađa lica odgovornosti, niti je osnov za ublažavanje kazne, a "činjenica da je neko od dela navedenih u članovima 2 do 5 ovog Statuta počinio podređeni ne oslobađa njegovog nadređenog krivične odgovornosti *ako je nadređeni znao ili je bilo razloga da je mogao da zna da se podređeni sprema počiniti takva dela ili da ih je već počinio, a nadređeni nije preduzeo nužne i razumne mere da spreči takva dela ili kazni počinioce.*"

Tako definisana komandna odgovornost ne samo da nije objektivna krivična odgovornost nego, suprotno tome, individualna i subjektivna, koja u potpunosti odgovara zahtevima pravde da kreatori zločina i oni koji su morali da spreče zločine i osude počinioce, a zbog moći koju su posedovali, moraju da odgovaraju. Neposredni izvršioci, u velikom broju slučajeva, bili su samo njihovo slepo oruđe, pa se tako i oni, po istom članu Statuta, mogu i blaže kazniti.

Uvođenjem nužnih promena u procesno i materijalno krivično zakonodavstvo, Srbija će dobiti šansu da pokaže da li je spremna da pred svojim sudovima sudi za najteže zločine, a promenom političkog ambijenta i stava u odnosu na zločin, Srbija će pokazati da li je spremna da živi u sistemu vladavine prava.

O AUTORU

Biljana Kovačević-Vučo, advokat u Beogradu. Ekspert za ljudska prava i krivično pravo. Objavila veći broj stručnih radova iz oblasti prava. Učestvovala na brojnim međunarodnim konferencijama i seminarima. Predsednik je Komiteta pravika za ljudska prava.

E-mail: yulaw@eunet.yu

